

XVIII
a m ž i a u s
studijos

5

LIETUVOS
Didžioji Kunigaikštystė
Luomas. Pašaukimas. Užsiėmimas

LIETUVOS ISTORIJOS INSTITUTAS

XVIII

a m ž i a u s
studijos

5

LIETUVOS
Didžioji Kunigaikštystė
Luomas. Pašaukimas. Užsiėmimas

Sudarytoja
RAMUNĖ ŠMIGELSKYTĖ-STUKIENĖ

Lietuvos istorijos
institutas

Vilnius
2019

XVIII amžiaus studijos | Eighteenth-Century Studies

Recenzuojamas tęstinis mokslo leidinys, leidžiamas nuo 2014 m. | Peer-reviewed journal published since 2014.

Redakcinė kolegija | Editorial Board

Pirmininkė | Editor-in-Chief

Prof. dr. Ramunė ŠMIGELSKYTĖ-STUKIENĖ

Lietuvos istorijos institutas

Atsakingasis sekretorius | Editorial Secretary

Dr. Adam STANKEVIČ

Lietuvos istorijos institutas

Dr. Lina BALAIŠYTĖ

Lietuvos kultūros tyrimų institutas

Prof. dr. Richard BUTTERWICK-PAWLIKOWSKI

Europos koledžas Natoline, Londono universiteto koledžas |

College of Europe, Natolin, University College London

Prof. habil. dr. Jolanta GELUMBECKAITĖ

Frankfurto prie Maino Goethe's universitetas | Goethe-Universität Frankfurt am Main

Doc. dr. Liudas GLEMŽA

Vytauto Didžiojo universitetas

Doc. dr. Robertas JURGAITIS

Vytauto Didžiojo universiteto Švietimo akademija

Prof. habil. dr. Janina KAMIŃSKA

Varšuvos universitetas, Pedagogikos fakultetas | Uniwersytet Warszawski, Wydział Pedagogiczny

Doc. habil. dr. Ilja LEMEŠKIN

Prahos Karolio universitetas, Baltistikos centras | Univerzita Karlova v Praze

Dr. Andrejus MACUKAS | канд. гіст. н. Андрэй МАЦУК

Baltarusijos mokslų akademijos Istorijos institutas |

Інстытут гісторыі Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі

Prof. habil. dr. Dariusz ROLNIK

Katovičų Silezijos universitetas | Uniwersytet Śląski w Katowicach

Dr. Gintautas SLIESORIŪNAS

Lietuvos istorijos institutas

Dr. Asta VAŠKELIENĖ

Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas

Prof. habil. dr. Andrzej B. ZAKRZEWSKI

Varšuvos universitetas, Teisės istorijos institutas | Uniwersytet Warszawski, Wydział Prawa i Administracji

Svetainė internete | Website <http://www.istorija.lt/journals/xviii-amziaus-studijos/>

Redakcinės kolegijos adresas | Contact address

Lietuvos istorijos institutas

Kražių g. 5, 01108 Vilnius, Lietuva

El. paštas smigelskyte.stukiene@gmail.com

Knygos leidybą pagal „Valstybinę lituanistinių tyrimų ir sklaidos 2016–2024 metų programą“ finansavo Lietuvos mokslo taryba (sutarties Nr. S-LIP-19-7)

Sponsored by the Research Council of Lithuania

Leidinio bibliografinė informacija pateikiama Lietuvos nacionalinės

Martyno Mažvydo bibliotekos Nacionalinės bibliografijos duomenų banke (NBDB).

© Sudarymas, Ramunė Šmigelskytė-Stukienė, 2019

© Straipsnių autoriai, 2019

© Lietuvos istorijos institutas, 2019

ISBN 978-609-8183-64-1

ISSN 2351-6968

TURINYS

- Pratarmė / *Ramunė Šmigelskytė-Stukienė* ... 8
Foreword / *Ramunė Šmigelskytė-Stukienė* ... 12

TARP PAŠAUKIMO IR UŽSIĖMIMO

Andrea Mariani

- Działalność duszpasterska jezuitów w Wilnie: między reformą trydencką a lokalnymi uwarunkowaniami ... 18
Ganytojiška jėzuitų veikla Vilniuje: tarp Tridento reformos ir vietos sąlygų. *Santrauka* ... 43

Jonas Drungilas

- Lietuvos mažesniųjų brolių konventualų provincijos kolektyvinis portretas (XVIII a. antroji pusė – XIX a. pradžia) ... 44
Collective Portrait of the Lithuanian Order of Friars Minor Conventual (late eighteenth–early nineteenth century). *Summary* ... 65

Domininkas Burba

- Livonijos kanauninko, Vilkaviškio klebono Vincento Bakuzičiaus biografija. Keletas XVIII amžiaus Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės katalikų dvasininko portreto detalių ... 67
Biography of Canon Priest of Livonia, Parish Priest of Vilkaviškis Wincenty Bakuzicz. A Few Strokes to the Portrait of the Eighteenth-Century Roman Catholic Priest of the Grand Duchy of Lithuania. *Summary* ... 81

MOKYMAS. MOKYKLOS. MOKYTOJAI

Aistė Paliušytė

- Dailininkų mokymas Radvilų dvare XVIII amžiuje ... 84
Training of Artists in the Residences of the Radvilas in the Eighteenth Century. *Summary* ... 105

Kazimierz Puchowski

- Pijarskie *Collegium Nobilium* w Wilnie. Korzenie i konteksty ... 107
Vilniaus pijorų *Collegium Nobilium*. Ištakos ir kontekstai. *Santrauka* ... 143

Janina Kamińska

- Szkoły Wydziału Litewskiego w strukturze szkolnej Komisji Edukacji Narodowej ... 144
Lietuvos švietimo apygardos mokyklos Tautinės edukacinės komisijos mokyklų struktūroje. *Santrauka* ... 156

Ewa Kula

Wizytacja Adama Kazimierza Czartoryskiego szkół Wołyńskich i Ukraińskich i jej znaczenie dla Komisji Edukacji Narodowej ... 157
Adomo Kazimiero Čartoriskio atliktos Voluinės ir Ukrainos mokyklų vizitacijos reikšmė Tautinei edukacinei komisijai. *Santrauka* ... 177

Olga Mastianica-Stankevič

Profesinės inteligentijos gimimas: Jono Bobrovskio (1777–1823) gyvenimo ir kūrybos atvejis ... 178
The Birth of Professional Intelligentsia: Case of Jan Bobrowski's (1777–1823) Life and Creation. *Summary* ... 189

LUOMAS. KARJERA. VEIKLA

Valdas Rakutis

Luomas, pašaukimas ir profesija Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės kariuomenėje 1775–1794 m. ... 192
Estate, Calling and Profession in the Military of the Grand Duchy of Lithuania in 1775–1794. *Summary* ... 211

Arnaud Parent

Užsienio mokslininko adaptacija Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje: dr. Jeano-Emmanuelio Gilibert'o atvejis ... 212
Adaptation of a Foreign Scientist in the Grand Duchy of Lithuania: Case of Dr Jean-Emmanuel Gilibert. *Summary* ... 228

Lina Balaišytė

Dailininkas XVIII amžiuje: karjeros galimybės ... 229
The Artist in the Eighteenth Century: Career Opportunities. *Summary* ... 252

Rasa Butvilaitė

Architektas XVIII amžiaus Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės visuomenėje ... 254
Architect in the Society of the 18th Century Grand Duchy of Lithuania. *Summary* ... 270

Auksė Kaladžinskaitė

Giuseppe Fontana – architektas ir bajoras: giminės istorija ... 271
Giuseppe Fontana: Architect and Nobleman: the Family History. *Summary* ... 283

Bernadetta Manys

Wileńscy zarębacze w pierwszej połowie XVIII wieku, czyli historyczne „studium przypadku” ... 284

Vilniaus mėsininkai XVIII a. pirmojoje pusėje, arba istorinis „atvejo tyrimas“. *Santrauka* ... 299

ANOTACIJOS. RECENZIJOS

Adam Stankevič. *Lietuvos Vyriausiojo Tribunolo veikla*

XVIII a. antrojoje pusėje, Vilnius, Lietuvos istorijos institutas, 2018. – 527 p. ISBN 978-609-8183-42-9 / *Darius Vilimas* ... 304

Senųjų Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės kelių aprašymai.

Descriptions of the Old Roads of the Grand Duchy of Lithuania, parengė / prepared by Algirdas Antanas Baliulis, Tomas Čelkis, Vilnius:

Vilniaus universiteto leidykla, 2018, – 430 p. ISBN 978-609-07-0007-5 / *Ramunė Šmigelskytė-Stukienė* ... 307

Komisja Edukacji Narodowej 1773–1794, tom II: *Słownik biograficzny*,

redakcja naukowa: Andrzej Meissner, Agnieszka Wałęga, Warszawa:

Oficyna Wydawnicza ASPRA, 2018, – 774 p. ISBN 978-83-754-5848-0 / *Ramunė Šmigelskytė-Stukienė* ... 312

Iliustracijų sąrašas ... 317

Asmenvardžių rodyklė ... 319

Vietovardžių rodyklė ... 334

UŽSIENIO MOKSLININKO ADAPTACIJA LIETUVOS DIDŽIOJOJE KUNIGAİKŠTYSTĖJE: DR. JEANO-EMMANUELIO GILIBERT’O ATVEJIS

ARNAUD PARENT

Mykolo Romerio universitetas

„[...] iš manęs galima viską atimti, bet niekada
nepavyks atimti įrodymų,
kad aš naudingai dirbau Lietuvai.“

Jeanas-Emmanuelis Gilibert’as¹

Anotacija. Remiantis Jeano-Emmanuelio Gilibert’o ir Stanislovo Augusto korespondencija straipsnyje atskleidžiamos užsienio mokslininko adaptacijos problemos XVIII a. antrosios pusės Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje. Dėmesys sutelkiamas į J.-E. Gilibert’o gyvenimo Lietuvoje finansinę situaciją, buitines ir darbo sąlygas, išryškinamos sveikatos problemos ir psichologinė mokslininko būseną, aptariamą grįžimo į Prancūziją aplinkybės.

Reikšminiai žodžiai: Jeanas-Emmanuelis Gilibert’as, Karališkoji medicinos mokykla Gardine, kasdienybės istorija.

Įvadas

Iki XVIII a. antrosios pusės Lietuvoje nebuvo medicinos mokyklos. Nors 1641 m. jėzuitai iš Lenkijos karaliaus ir Lietuvos didžiojo kunigaikščio Vladislovo Vazos buvo gavę leidimą įsteigti Medicinos fakultetą jų Akademijoje Vilniuje (arba *Alma Academia et Universitas Societatis Jesu*, vėliau pavadintas Vilniaus universitetu), šiuo leidimu nebuvo pasinaudota. 1773 m. Abiejų Tautų Respublikoje panaikinus jėzuitų ordiną, kuris atliko reikšmingą vaidmenį edukacijos srityje, buvo gera proga pergaltoti ir pertvarkyti visą šalies švietimo sistemą².

1 „On peut tout m’otter, mais on ne m’ottera jamais les preuves, que j’ai travaillé utilement pour la Lituanie“, 1781 m. gegužės 5 d. J.-E. Gilibert’o laiškas Stanislovui Augustui, Archiwum Główne Akt Dawnych w Warszawie (toliau – AGAD), Zbiór Popielów (toliau – ZP), Nr. 180 (mikrofilm (toliau – Mf.) Nr. 34689), l. 388. Čia ir toliau šaltinių tekstai pateikiami laikantis originalios rašyenos.

2 Arnaud Parent, Prancūzų gydytojų medicinos mokslo paveldas Lietuvoje XVIII a. paskutiniame ketvirtyje (Jeanas-Emmanuelis Gilibert’as, Nicolas Regnier, Jacques’as Briotet), in: *XVIII a. studijos*, t. 2: *Lietuvos Didžioji Kunigaikštystė. Valstybė. Kultūra. Edukacija*, sudarė Ramunė Šmigelskytė-Stukienė, Vilnius: Lietuvos istorijos instituto leidykla, 2015, p. 123.

Abiejų Tautų Respublikos valdovo Stanislovo Augusto ir Lietuvos dvaro įždininko grafo Antano Tyzenhauzo bendra iniciatyva buvo nuspręsta įkurti medicinos mokyklą ir ligoninę Gardine, kuris tapo grafo A. Tyzenhauzo vadovaujama ekonomijų ir įvairių manufaktūrų plėtos centru. Kadangi Abiejų Tautų Respublikoje trūko specialistų, gebančių kurti ir vadovauti tokioms įstaigoms, iškilo poreikis jų pakviesti iš užsienio³. Daktaras Jeanas-Emmanuelis Gilibert'as, gydytojas ir gamtininkas iš Liono, sutiko eiti šias pareigas ir 1775 m. atvyko į Gardiną. 1776 m. Karališkoji medicinos mokykla pradėjo organizuoti kursus, o 1777 m. buvo oficialiai atidaryta. Ši Karališkoji medicinos mokykla Gardine veikė iki 1781 m., paskui buvo perkelta į Vilniaus universitetą ir prijungta prie naujai sukurto Medicinos fakulteto⁴. Vilniaus universitete J.-E. Gilibert'as vadovavo naujai įsteigta Gamtos istorijos katedrai iki išvykimo į Lioną 1783 m.

J.-E. Gilibert'o veikla Lietuvoje jau yra sulaukusi tyrėjų dėmesio. Aptartas ne tik platus mokslininko interesų laukas⁵, jo indėlis plėtojant botanikos mokslą⁶, lituanistiniai darbai⁷, bet ir pacientų gydymo būdai⁸. Tačiau iki šiol nebuvo plačiau analizuotos asmeninės mokslininko patirtys ir jo išgyvenimai, patirti atsidūrus naujoje kultūrinėje aplinkoje. Išlikusi mokslininko korespondencija atskleidžia, kad gyvendamas ir dirbdamas Gardine J.-E. Gilibert'as susidūrė su jam netikėtais sunkumais ir patyrė asmeninę dramą. Laiškuose artimam bičiuliui, Abiejų Tautų Respublikos valdovui Stanislovui Augustui, J.-E. Gilibert'as detalai paaiškino

- 3 Apie reikalavimą pritaikyti užsienio medicinos modelius Lietuvoje XVIII a. žr. Monika Ramonaitė, Vakarų Europos medicinos paslaugų teikimo modelis ir jo pritaikymas Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje XVI–XVIII amžiuje, in: *Lietuvos istorijos studijos*, 2016, Nr. 36, p. 9–31.
- 4 Medicinos fakultetas (*Collegium nobilium*) buvo oficialiai atidarytas 1781 m. lapkričio 24 d.
- 5 Piotr Daszkiewicz, *Polityka i przyroda: rzecz o Jean Emmanuelu Gilibercie*, Warszawa: Neriton, 1995; Федор Иванович Игнарович, Ж. Э. Жилибер – организатор и руководитель первой гродненской масонской ложи, in: *12-я Международная научно-практическая конференция по истории медицины и фармации. Сборник материалов*, Гродно: ГрГМУ, 2012; Idem, Ж. Э. Жилибер и гродненская медицинская академия (к 270-летию со дня рождения), in: *Журнал Гродненского государственного медицинского университета*, 2011, Nr. 2 (34), p. 85–90; Idem, Тизенгауз и Ж. Э. Жилибер: от сотрудничества к конфронтации, in: *Проблемы национального сознания польского населения на Беларуси: матер. III между. науч. конф.*, Гродно: ГрГМУ, 2005, p. 231–235; Arnaud Parent, Prancūzų gydytojų medicinos mokslo paveldas Lietuvoje XVIII a. paskutiniame ketvirtyje, p. 122–146.
- 6 Witold Sławiński, Dr. Jan Emmanuel Gilbert, profesor i założyciel Ogrodu Botanicznego w Wilnie: przyczynek bio-bibliograficzny do historii Uniwersytetu Wileńskiego, in: *Ateneum Wileńskie*, 1925, t. 3, sąs. 9, p. 8–45; Audrius Skridaila, Silva Žilinskaitė, Natalia Shiyan, Vilniaus universiteto Botanikos sodas ir mokslas jame 1781–2006 metais = Vilnius University Botanical Garden and its scientific activity in 1781–2006, in: *Mokslas Gamtos mokslų fakultete*, Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2006, p. 118–128.
- 7 Arnaud Parent, Gydytojo botaniko Žano-Emanuelio Žilibero pastebėjimai apie XVIII a. pabaigos lietuvių valstietijos gyvenimą, in: *Liaudies kultūra*, 2014, Nr. 3, p. 44–52.
- 8 Arnaud Parent, From the Montpellier faculty of medicine to the Grodno Royal School of Medicine: how Dr. Jean-Emmanuel Gilbert applied medical vitalism to heal his lithuanian patients, in: *XVIII amžiaus studijos*, t. 3: *Lietuvos Didžioji Kunigaikštystė. Iššūkiai. Laimėjimai. Netektys*, Vilnius: Lietuvos istorijos instituto leidykla, 2016, p. 210–236.

savo nepasitenkinimo priežastis, nulėmusias jo išvykimą iš Lietuvos⁹. Šie laišškai padeda suvokti, kokius kasdienio gyvenimo sunkumus patyrė Vakarų Europos mokslininkas, įsikūręs to meto Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje. Remiantis J.-E. Gilibert'o ir Stanislovo Augusto korespondencija bei kitais šaltiniais¹⁰, straipsnyje siekiama aptarti šiuos asmeninio J.-E. Gilibert'o gyvenimo Lietuvoje aspektus: finansinius rūpesčius (1); gyvenimo sąlygas (2); darbo sąlygas (3); sveikatą ir psichologinę būseną (4); grįžimo į Prancūziją aplinkybes (5).

Finansiniai rūpesčiai

Viena svarbiausių problemų, su kuria susidūrė į Lietuvos Didžiąją Kunigaikštystę atvykęs J.-E. Gilibert'as, buvo finansai. Visų pirma, iškilo nesklandumų dėl mokslininko atlyginimo. Jau 1780 m. birželio 12 d. datuotame laiške Stanislovui Augustui keliama apmokėjimo už darbą problema. Mokslininkas aiškino, kad sutartyje buvo numatyta, jog jis gaus 280 dukatų per mėnesį. Tačiau pervedimai visada vėlavo šešis mėnesius ar net daugiau. Dėl tokių vėlavimų J.-E. Gilibert'as iššvaistė daug laiko, nes nuolat turėjo eiti ir prašyti savo atlyginimo pas kasininką, o pastarasis visada atsakydavo *nie ma* (liet. „nėra“)¹¹. Neišmokėjus paskirto atlyginimo, mokslininkas buvo priverstas pasiskolinti su didelėmis palūkanomis Prancūzijoje ir siųstis pinigų į Lietuvą¹². Korespondencijos analizė atskleidė, kad net praėjus šešeriems metams po grįžimo į Prancūziją (1789 m.) J.-E. Gilibert'as vis dar reikalavo iš Edukacinės komisijos savo atlyginimo už laikotarpį, kai buvo Gardino mokyklos direktorius¹³.

Pagal sutartį J.-E. Gilibert'as buvo įsipareigojęs sukurti biblioteką, gamtos mokslo kabinetą ir botanikos sodą, kuriame pasižadėjo užveisti 500 įvairių rūšių vaistinių augalų¹⁴. Visiems šiems įsipareigojimams įgyvendinti taip pat trūko

9 Remiamasi laiškais, saugomais Lenkijos vyriausiajame senųjų aktų archyve (AGAD), Popielių rinkinyje (ZP), bylos Nr. 185 (Mf. Nr. 11138), Nr. 180 (Mf. Nr. 34689), Nr. 221 (Mf. Nr. 34720), taip pat laiškais, saugomais Stanislovo Augusto korespondencijos fonde Čartoriškių bibliotekoje Krokuvoje (Biblioteka Książąt Czartoryskich w Krakowie, toliau – BCzart.), Nr. 718 (Mf. Nr. 48).

10 Svarbios informacijos apie gydytojo kasdienybę taip pat teikia Vilniaus universiteto bibliotekos Rankraščių skyriuje (toliau – VUB RS), Vilniaus medicinos draugijos fonde saugomi dokumentai, žr. VUB RS, f. 26-2765.

11 „[...] par ma transaction, je devois recevoir ponctuellement deux cent quatre-vingt ducats d'honoraires, non seulement on m'a toujours fait des retards de 6 mois et plus mais le vraiment désagréable a été d'obliger un homme de lettre d'aller cent fois par trimestre essayer le rebut d'un caissier subalterne qui répond toujours *niema*, solliciter une obligation comme une grâce [...]“, 1780 m. birželio 12 d. J.-E. Gilibert'o laiškas Stanislovui Augustui, BCzart., Nr. 718 (Nr. 48), p. 901.

12 „[...] est-il bien agréable à un homme aussi surchargé de travail que je l'étois d'être obligé d'emprunter à gros intérêt et de se faire venir de France ses revenus de patrimoine pour se soutenir“, *Ibid.*, p. 902.

13 1789 m. rugsėjo 3 d. J.-E. Gilibert'o laiškas Stanislovui Augustui, Lionas, AGAD, ZP, Nr. 185 (Mf. Nr. 11138), l. 37.

14 Pačiau žr. Arnaud Parent, Prancūzų gydytojų medicinos mokslo paveldas, p. 122–146.

1. Jeanui-Emmanueliui Gilbert'ui (1741–1814) skirtas medalis. Autorius Josephas Chinardas (1756–1813). Medicinos ir vaistinės istorijos muziejus Lione (*Musée d'histoire de la Médecine et de la Pharmacie, Lyon*).

pinigų. Aiškindamas valdovui apie išlaidas, patirtas veisiant sodą, prancūzų mokslininkas teigė, kad augino daugiau nei 2000 įvairių užsienio rūšių augalų, mokė sodininką ir dar pastarajam nupirko palatą, kainavusį 3 dukatus. Tačiau minėtam sodui įkurti pats J.-E. Gilbert'as ir dar keli kiti asmenys turėjo duoti avansą savais pinigais, kurie jiems nebuvo sugražinti. Vienus metus daktaras reikalavo, kad 150 dukatų suma būtų sumokėta jo „korespondentams“ (turbūt Prancūzijoje), bet nieko negavo¹⁵.

Gardino medicinos mokyklos finansavimo problemos nebuvo išimtis. Analogiškai buvo ir su Varšuvos kadetų mokykla, kurią galiausiai turėjo finansuoti savo lėšomis pats valdovas¹⁶.

15 „[...] par ma transaction ci-jointe je devois établir un jardin de botanique, une bibliothèque, un cabinet d'histoire naturelle, je l'ai fait, mais on devoit ponctuellement les avances, cependant je sollicite depuis un an le solde de cent cinquante ducats vraiment déboursés amicalement par mes correspondants [...] par ma transaction je devois bâtir un jardin de botanique contenant seulement les plantes médicinales qui sont au nombre de 500, j'ai cultivé dans ce jardin au-delà de 2000 espèces étrangères, que l'on montre les registres qui constatent des fonds pour cet établissement, n'étais-je pas en droit de passer en compte tout ce que j'ai introduit, cependant le jardin est établi, le jardinier est formé au grand étonnement des connoisseurs, j'économisai [...] à ce jardinier un manteau de la valeur de trois ducats“, 1780 m. birželio 12 d. J.-E. Gilbert'o laiškas Stanislovui Augustui, BCzart., Nr. 718 (Mf. Nr. 48), p. 902–903.

16 Plačiau žr.: Kamilla Mrozowska, *Szkola Rycerska Stanisława Augusta Poniatowskiego (1765–1794)*, Wrocław–Warszawa–Kraków: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 1961; Valdas Rakutis, Lietuvos karo mokyklos XVIII a. valstybės ir kariuomenės reformų kontekste, in: *XVIII amžiaus studijos*, t. 2, p. 31–54; Arnaud Parent, Prancūzų karybos įtaka Liunevilio ir Varšuvos kadetų mokyklose Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės bajorams, in: *Karo archyvas*, 2014, t. 29, p. 8–32.

Uždarius Gardino medicinos mokyklą, J.-E. Gilibert'ui buvo pasiūlyta dirbti Vilniaus universitete už 6000 florinų atlyginimą, nors pagal ankstesnę sutartį buvo sutarta mokėti 12 000 florinų¹⁷. 1781 gegužės 5 d. Stanislovui Augustui rašytame laiške daktaras neslėpė savo nusivylimo, pažymėdamas, kad yra tarnavęs karaliui su „ištikimiausiu prisirišimu“¹⁸ ir jam „gana skausminga nebebūti susisiejęs su valdovu, kurį mylįs taip, kaip tik prancūzai geba mylėti savo karalių“¹⁹. Pasiūlymą dirbti Edukacinėje komisijoje už dvigubai mažesnę atlyginimą, nei buvo tartasi anksčiau, J.-E. Gilibert'as vertino kaip abejojimą jo kompetencija²⁰. Valdovui jis rašė: „Po šešerių metų labai stropaus darbo turiu tik pusę to, ką turėjau atvykdamas. Tai faktiškai reikštų, kad būsiu atleistas iš darbo, nes nesu gabus eiti pareigas, dėl kurių buvau pakviestas atvykti iš Prancūzijos.“²¹

Toks atlyginimas mokslininkui atrodė visiškai neadekvatus, o pateiktos atlyginimo sąlygos – „labai neįprastos“²², nes tuo pat metu „Hesse gamtininkas“, t. y. Georgas Forsteris²³ reikalavo mokėti jam apie 1000 dukatų per metus ir dar skirti lėšų keturių mėnesių trukmės kelionėms. J.-E. Gilibert'as nenorėjo sutikti su blogesnėmis sąlygomis ir pabrėžė, kad jei padėtis nepasikeis, jam teksią grįžti į Prancūziją ne tik negavus pažadėtos 2000 dukatų pensijos, bet dar ir apiplėštam – be sukauptos bibliotekos ir be kolekcijų²⁴. Vis dėlto J.-E. Gilibert'as vylėsi, kad jo įpėdinis „turės daugiau uolumo ir talentų. Istorija parodys, ar aš buvau tinkamai įvertintas. [...] iš manęs galima viską atimti, bet niekada nepavyks atimti įrodymų, kad aš naudingai dirbau Lietuvai“²⁵.

17 1781 m. gegužės 5 d. J.-E. Gilibert'o laiškas Stanislovui Augustui, AGAD, ZP, Nr. 180 (Mf. Nr. 34689), l. 387v.

18 „[...] serviteur fidèle, qui l'a servi avec zèle, et le plus sincère attachement [...]“ *Ibid.*, l. 388–388v.

19 „[...] c'est bien assez que j'ai la douleur de cesser d'être attaché à un souverain que j'aime, comme les Français savent aimer leur roi“ *Ibid.*, l. 388.

20 „Si je ne suis pas capable de remplir les devoirs du professorat, pourquoi proposer une place“ *Ibid.*, l. 388v.

21 „Ainsi, après six ans de service très assidu, je me trouve avoir la moitié moins que ce que je valais en arrivant. Ce procédé m'annonce un congé absolu, comme incapable de remplir les places pour lesquelles on m'a fait venir de France“ *Ibid.*, l. 388.

22 „[...] propositions aussi extra-ordinaires“ *Ibid.*, l. 388v.

23 Johanas Georgas Adamas Forsteris (1754–1794), vokiečių keliautojas ir gamtininkas, 1772–1775 m. dalyvavo antroje Jameso Cooko kelionėje aplink pasaulį. 1784–1787 m. Vilniaus universitete dėstė mineralogiją, botaniką, zoologiją, paleontologiją. Rėmė prancūzų revoliuciją, žr. *Visuotinė lietuvių enciklopedija*, t. VI, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos centras, 2014, p. 195–196.

24 1781 m. gegužės 5 d. J.-E. Gilibert'o laiškas Stanislovui Augustui, AGAD, ZP, Nr. 180 (Mf. Nr. 34689), l. 388–388v.

25 „Je souhaite que mon successeur ait plus de zèle et plus de talents, l'événement prouvera si on m'a bien jugé. [...] On peut tout m'otter, mais on ne m'ottera jamais les preuves, que j'ai travaillé utilement pour la Lituanie“ *Ibid.*, l. 388.

gyvenimo sąlygos

Be finansavimo problemų, J.-E. Gilibert'as skundėsi ir konkrečiomis apgyvendinimo sąlygomis. Sutartyje tarp jo ir grafo Antano Tyzenhauzo buvo numatyta, kad gydytojas su savo šeima gaus gydytojo pareigas atitinkantį gyvenamąjį būstą. Tačiau mokslininkui buvo suteiktas prastas medinis namas, kuriame gyventi buvo sunku žiemą dėl šalčio, o vasarą – dėl karščio, nes kambarys buvo palėpėje, po čerpiniu stogu. Nors iš pradžių J.-E. Gilibert'ui žadėta, kad toks būstas esąs tik laikinai, kol bus pabaigta medicinos mokykla, tačiau statybos darbai, kurie iš pradžių ėjo sparčiai, vėliau užsitęsė ir buvo apleisti. Mokslininkas buvo ypač nepatenkintas ir net šokiruotas, kad miesto teatro muzikantai ir šokėjai nuo seno gyveno daug patogiau nei jis²⁶.

Be to, lionietis gydytojas, įpratęs prie geros kulinarijos, skundėsi maisto kokybe: „Pagal sutartį maistas mano šeimai ir tarnams buvo apmokėtas, bet pirmais metais administracijos tiekiamas maistas buvo labai bjaurus – šimtą kartų mums buvo pristatyti sugedusios mėsos patiekalai ir pagaminti tokiu būdu, kad net mano tarnai jų nenorėjo.“²⁷ Dėl to J.-E. Gilibert'ui neliko nieko kito, kaip pačiam gamintis maisto patiekalus namuose.

Susidariusios sąlygos vertė siekti naujos sutarties tarp gydytojo ir A. Tyzenhauzo. Tačiau J.-E. Gilibertas greitai suprato, kad ir atnaujinta sutartis neužtikrins tinkamo maitinimo jo šeimai ir tarnams²⁸. Stanislovui Augustui mokslininkas skundėsi: „Kai reikėjo įgyvendinti įvairius [sutarties] straipsnius, aš mačiau iš šito šaltinio trykštančius kasdieninius nemalonumus nelaimingų žmonių, kurie buvo priversti prašyti išmaldos duonai. Šimtą kartų teko eiti prašyti veltui, visada su įžeidinėjimais man, niekingais poelgiais mano vargšo tarno atžvilgiu, kuris kasdien turėjo rūpintis tais reikalais, maisto produktai dažnai būdavo sugedę dėl pavėluoto pristatymo. Visa tai rūpestingai slėpta nuo mano akių mano vargšės žmonos dėka.“²⁹

Dėl panašių priežasčių savo namą J.-E. Gilibert'as apibūdino kaip „bjaurų kalėjimą“³⁰. Prancūzų mokslininkas atkreipė dėmesį, kad jam ėmus skųstis

26 1780 m. birželio 12 d. J.-E. Gilibert'o laiškas Stanislovui Augustui, BCzart, Nr. 718 (Mf. Nr. 48), p. 900.

27 „[...] la première année, on m'a nourri de la cuisine de l'administration d'une manière si odieuse que cent fois j'ai vu servir des viandes corrompues et apprêtées de manière que mes domestiques même n'en voulaient pas manger [...]“ *Ibid.*, p. 900.

28 „[...] on m'assigna ce qu'on appelle pisarz, son excellence en dicta le premier contrat précisément calqué sur celui d'un simple ouvrier, convaincu par une prompte expérience qu'il suffirait à peine pour la nourriture de deux personnes, [...], je le communiquai à monsieur Donarauisch qui sur le champ le changea contre un autre, [...]“ *Ibid.*, p. 901.

29 „[...] mais lorsqu'il a fallu en obtenir en réalité les articles différents, j'ai vu jaillir de cette source les déboires journaliers des malheureux qui sont réduits au pain de l'aumône; cent voyages inutiles toujours accompagnés d'insultes pour ma personne, d'indignes traitements pour mon pauvre domestique qui étoit uniquement occupé de cette importante affaire, des denrées altérées des fréquens retards, tout cela journellement multiplié et soigneusement caché à mes yeux par ma pauvre femme [...]“ *Ibid.*

30 *Ibid.*

ekonomijos administracijai dėl prasto aprūpinimo, atsakingi už maitinimą asmenys tiesiog būdavo išbarami jo akivaizdoje. Tačiau po dienos J.-E. Gilibert'o aptarnavimas dar labiau pablogėdavo. Jis padarė išvadą, kad Horodnycioje veikė sistema, apibūdinama kaip „paimti kiek galima daugiau iš užsieniečių“, nes, pasak J.-E. Gilibert'o, ir kiti ten dirbę bei gyvenę užsieniečiai patirdavo panašias problemas ir nesėkmes³¹.

J.-E. Gilibert'o taip pat netenkino susiklostę santykiai su Lietuvos dvaro išdininku grafu A. Tyzenhauzu. Šie santykiai atrodė kaip keistas abipusio susižavėjimo ir nepasitikėjimo mišinys. J.-E. Gilibert'as neturėjo įrodymų, kad būtent A. Tyzenhauzas yra atsakingas už jo nelaimes³². Jis netgi gyrė Lietuvos dvaro išdininko veiklą ir neeilinius jo sugebėjimus³³. Jautė dėkingumą, kad grafas rūpinosi jo sveikata, kai šis sirgo, budėjo prie jo lovos, iki gyvybei nebegrėdė pavojus³⁴. Dėl to J.-E. Gilibert'as nenorėjo nieko blogo pasakyti apie grafą³⁵. Tačiau, bendrai kalbant, grafo A. Tyzenhauzo elgesys su žmonėmis gąsdino mokslininką: „Jis valdo savo pavaldinius lenkus ir užsieniečius su geležine lazda“, – rašė J.-E. Gilibert'as. Be to, „nesivaržo panaudoti keiksmažodžių, surakinti grandinėmis, mušti kaučiuko šratais, plėšyti drabužius.“³⁶

Iš tiesų tokie atsiliepimai apie grafą A. Tyzenhauzą kelia nuostabą, nes keliais metais anksčiau 1777 m. laikraštįje *Supplément pour les journaux politiques, ou gazette des gazettes* jis publikavo dalį savo laiško, adresuoto draugui Louis Vitet³⁷, kuriame labai pozityviai pasakojo apie Gardino manufaktūrų steigėją. Aprašydamas Stanislovo Augusto apsilankymą Gardino manufaktūroje 1776 m. gruodžio 15 d. J.-E. Gilibert'as paminėjo, kad valdovas klausinėjo visų darbuotojų, tiek Res-

31 „[...] j'ai essayé de porter des plaintes à l'administration, on a grondé devant moi les distributeurs des vivres et précisément le jour suivant, j'ai été plus maltraité, et frappé de cette bizarrerie j'ai voulu approfondir ces manœuvres et j'ai vu avec étonnement que tout cela est concerté, que le système dominant à Horodnitsa est de tirer le plus que l'on peut des étrangers et de leur donner le moins possible, car tous ces griefs ne me sont pas personnels, tous sans exception porteront les mêmes plaintes“, *Ibid.*

32 1780 m. birželio 9 d. J.-E. Gilibert'o laiškas Stanislovui Augustui, BCzart., Nr. 718 (Nr. 48), p. 896.

33 „[...] je dirais plus, j'ai toujours aimé le trésorier, toute ma correspondance fait foi que j'ai toujours saisi l'occasion de donner du relief à ses opérations“, *Ibid.*

34 „[...] je n'oublierai jamais le vif intérêt qu'il prit à ma santé dans ma dernière maladie. J'avouerais toute ma vie qu'il ne quitta presque pas ma chambre aussi longtemps que dura le danger“, *Ibid.*

35 „Ces faits bien établis ce seroit agir contre mon caractère que de porter à votre Majesté des plaintes détaillées qui pourroient insinuer quelques idées désavantageuses contre son Excellence“, *Ibid.*

36 „Des effets de la colère de son Excellence pour ne pas employer la plus grande circonspection par tempérament et par système, il conduit ses subordonnés polonais et étrangers avec une verge de fer. Les plus gros mots, les menaces des chaînes, les coups de caoutchouc, les habits déchirés [...]“, žr. 1780 m. birželio 12 d. J.-E. Gilibert'o laiškas Stanislovui Augustui, *Ibid.*, p. 904.

37 Daktaras Louis Vitet (1736–1809) – prancūzų gydytojas. Buvo J.-E. Gilibert'o artimas draugas, jam dedikavo 1803 m. Paryžiuje išleistą veikalą *Médecine expectante* (Paris, 1803). Taip pat parašė: *Pharmacopée de Lyon, ou exposition méthodique des médicaments simples et composés*, Lyon: frères Périsse, 1778; *Traité de la sangsue médicinale*, Paris: chez H. Nicole, 1809. Plačiau žr. *Dictionnaire des sciences médicales, biographie médicale*, t. 7, Paris: C. L. F. Panckouke, 1825, p. 441–443.

publikos piliečių, tiek ir užsieniečių, ar jie patenkinti A. Tyzenhauzo vadovavimu, ir visi atsakė, kad yra laimingi³⁸.

Darbo sąlygos

1780 m. birželio 12 d. laiške valdovui mokslininkas skundėsi dėl blogų darbo sąlygų. Kalbėta apie jo pareigą dėstyti mediciną, ugdyti studentus, kurie vėliau patys savarankiškai turės praktikuoti ir dėstyti medicinos mokslus. Tačiau sąlygos studijoms medicinos mokykloje buvo netinkamos. Į mokyklą buvo atsiųsti mokyti 15 valstiečių, bet jie nemokėjo nei rašyti, nei skaityti. Dėl to savo lėšomis (už 60 dukatų) J.-E. Gilibert'as įdarbino lotynų kalbos mokytoją poną Menardą. Jo pareiga buvo mokyti lotynų kalbos pagrindų, nes medicinos mokymas įprastai vyko lotynų kalba. Menardo dėka per mažiau nei metus studentai galėjo suprasti J.-E. Gilibert'o pamokas. Tačiau J.-E. Gilibert'o išlaidos lotynų kalbos pamokoms nebuvo padengtos, o jis pats nebeturėjo galimybių toliau mokėti Menardui. Taip ši iniciatyva žlugo³⁹.

Be to, buvo planuota, kad studentai bus aprenkti kaip medicinos studentai, tačiau jie buvo apvilkti tarnų livrėjomis. J.-E. Gilibert'o vertinimu, jie buvo beveik nuogi didžiumą laiko, o neturėdami kuo apsirengti negalėjo išeiti klausyti paskaitų⁴⁰. Kai Gardino medicinos mokykla turėjo būti uždaryta, 6 studentai ir 3 akušerės buvo nusiųsti į Vilnių tęsti studijas universitete, bet susidurta su ta problema, kad administracija nebenorėjo tęsti jų mokslo finansavimo⁴¹.

Problemiškas buvo ir Gardino ligoninės įrengimas. Trūko įrangos ir medžiagų, kad pacientus būtų galima gydyti tinkamomis sąlygomis⁴². Be to,

38 „Partout S. M. s'informa si chaque artiste étoit content de son sort; et partout elle apprit qu'ils vivent heureux sous l'inspection de son ministre“, *Supplément pour les journaux politiques, ou gazette des gazettes, des mois d'octobre, novembre et décembre*, 1777, Bouillon, p. 25.

39 „[...] par ma transaction je devois former des élèves [...] on m'a livré quinze paysans qui savoient à peine lire et écrire excepté deux qui avoient quelque teinture de latinité. J'ai engagé le nommé Menard homme d'un vrai mérite (de l'aveu de Mr Donorovich) chargé du département de l'académie pour donner à ces prétendus élèves les premiers élémens de la langue latine; dans moins d'un an, il les a tous mis en état de comprendre les leçons, on m'a obligé de lui donner son congé en me refusant de me rembourser 60 ducats que j'ai payé avec les dédommagemens; l'ayant engagé pour 6 ans“, 1780 m. birželio 12 d. J.-E. Gilibert'o laiškas Stanislovui Augustui, BCzart., Nr. 718 (Nr. 48), p. 902.

40 „[...] par ma transaction les élèves devoient être entretenus comme des étudiants en médecine, on leur a donné la livrée des valets, avec cette différence qu'on les a laissés presque nus la moitié de l'année, cela a été porté à un tel point que j'ai été plusieurs fois obligé de suspendre les leçons, vu que leur nudité les obligeoit à rester au lit“, *Ibid.*, p. 903.

41 „Conséquemment à la résolution de votre Majesté, aussi transporté à Vilna six élèves et trois jeunes sages-femmes; ces neuf sujets promettent beaucoup, mais il m'est arrivé à cet égard une assez singulière aventure; le vice administrateur m'a refusé de payer leurs pensions pour Vilna: il m'a aussi refusé mes honoraires depuis le premier de mai jusqu'au premier octobre“, 1781 m. rugpjūčio 1 d. J.-E. Gilibert'o laiškas Stanislovui Augustui, AGAD, ZP, Nr. 180 (Mf. Nr. 34689), l. 398v.

42 „Mes adversaria practica feront foi comment je m'y suis pris, mais quelle foule d'ennui il a fallu essayer, toujours en guerre pour obtenir les choses les plus urgentes comme toile [...]“, 1780 m. birželio 12 d. J.-E. Gilibert'o laiškas Stanislovui Augustui, BCzart., Nr. 718 (Nr. 48), p. 903.

J.-E. Gilibert'as, kaip ir mokyklos chirurgas bei gydytojas pavaduotojas, dar turėjo nemokamai konsultuoti „Jo Didenybės ligonius“⁴³. Tačiau, esant būtinybei, J.-E. Gilibert'as nedvejodamas priimdavo ryžtingus sprendimus. Tokia situacija aprašoma laiške karaliui: „Vienas valstietis, krisdamas iš kažkokios patalpos, susilaužė šlaunį. Visą savaitę prašiau, rašiau prašymus skirti drobės tvarsčiams. [Negavęs atsakymo] pats nuėjau į administraciją, kur man buvo atsakyta *nie ma*. Bet tuo pačiu metu lauke pastebėjau žmones kraunant 1000 uolekčių gražios ir kokybiškos drobės į vežimą. Aš paklausiau, kokiam tikslui bus naudojamos šios drobės. Man buvo atsakyta, kad tai teatro kulisams ir užuolaidoms. Aš neabejodamas paprašiau nupjauti kelis drobės gabaliukus tvarsčiams padaryti.“⁴⁴ Nors mums nežinoma, kokia buvo grafo A. Tyzenhauzo reakcija jam sužinojus apie gydytojo iniciatyvą, galima spėti, kad tas įvykis nepagerino mokslininko santykių su Gardino administracija ir grafu.

Sveikata ir psichologinė būseną

Be problemų, susijusių su darbo sąlygomis, J.-E. Gilibert'as patyrė ir sveikatos sunkumų⁴⁵. Jis net galvojo, kad jo bloga sveikata jam gali būti lemtinga⁴⁶. Laikydamasis Juso Cogenso teorijos, manė, kad sveikatos būklė yra pakankama priežastis išeiti iš darbo⁴⁷. Jis paminėjo keletą atvejų, kai užsienyje dirbantys gydytojai paprašydavo būti išleisti iš darbo dėl sveikatos priežasčių ir būdavo atleisti. Tarp kitų J.-E. Gilibert'as minėjo daktarą Jeaną Astrucą, kuris buvo Augusto II dvaro gydytojas⁴⁸. J.-E. Gilibert'as teigė esąs pasiruošęs, kad kiti gydytojai patikrintų jo sveikatos būklę. Jis žinojo, kad tokia priežastis išeiti iš pareigų nepatiktų grafui A. Tyzenhauzui, nes jam tai būtų per menkas pre-

43 „[...] par la transaction, je devais traiter gratuitement les sujets malades de sa Majesté tant directement qu'indirectement par le médecin adjoint et par les chirurgiens“, *Ibid.*

44 „[...] un paysan se casse la cuisse en tombant du haut d'un bâtiment, depuis huit jours j'écrivai soir et matin un rapport, des billets pour obtenir de la toile, à cette occasion j'y vais moi-même on respond brusquement *niema*, dans le même moment je vois charger 1000 aulnes de bonnes et belles toiles sur un chariot, je m'informe, on me dit que c'étoit pour les coulisses et les rideaux du théâtre, [...] je fais couper mes draps pour le pansement du malheureux“, *Ibid.*, p. 903.

45 1780 m. birželio 9 d. J.-E. Gilibert'o laiškas Stanislovui Augustui, *Ibid.*, p. 895.

46 „Je n'entrevois qu'amertume suivie d'une mort certaine“, *Ibid.*, p. 898.

47 „Je suis encore convaincu que l'état de ma santé actuelle surtout après les deux maladies que m'a causé la transplantation en Lituanie forme suivant le droit des gens une raison suffisante pour ma retraite [...]“, 1780 m. birželio 12 d. J.-E. Gilibert'o laiškas Stanislovui Augustui, *Ibid.*, p. 899.

48 Jeanas Astrucas (1684–1766) – gydytojas, studijavo Monpeljė, dėstė Tulūzoje, Monpeljė ir Paryžiuje. 1729–1730 m. buvo Augusto II pirmasis gydytojas Dresdene. Grįžo į Prancūziją, kur tapo Liudviko XV gydytoju. Parašė daug darbų apie mediciną ir tikybą. Tarp kitų veikalų galima paminėti: Astruc Jean, *Doutes sur l'inoculation de la petite vérole, proposés à la Faculté de médecine de Paris*, 1756; *Dissertation sur la peste de Provence* (texte latin de J.-J. Schkuchzer), Zurich: Bodmer, 1721; *Dissertation sur l'immatérialité et l'immortalité de l'âme*, Paris: Vve Cavalier & Fils, 1755. Plačiau žr. Dulieu Louis, Jean Astruc, in: *Revue d'histoire des sciences*, t. 26, Nf. 2, 1973, p. 120.

2. Paminklas Jeanui-Emmanueliui Gilibert'ui Gardine. Nuo-traukos autorius Aleksandras Feduta (*Александр Федута*).

tekstas palikti savo pareigas. Tačiau J.-E. Gilibert'as primena, kad bet kokioje sutartyje (net ir tarp suvereno ir prasčioko) kiekviena šalis privalo vykdyti savo įsipareigojimus⁴⁹.

Atrodo, kad Gardino aplinka paveikė ir psichologinę mokslininko būseną. J.-E. Gilibert'as, jo paties žodžiais, kentė nuo izoliacijos jausmo, nes nemokėjo lenkiškai ir negalėjo laisvai bendrauti su Gardino gyventojais, išskyrus, tiesa, kitus užsieniečius. Aišku, kad šis entuziastingas mokslininkas, kaip ir kiti tos epochos kolegos, mėgo dalytis savo pastebėjimais su kitais mokslininkais ir susipažinti su jų patirtimi. Tokių socialinių ryšių Gardine labai trūko. Savo būseną J.-E. Gilibert'as karaliui Stanislovui Augustui apibūdino taip: „Atsiskyręs nuo pasaulio, neturėdamas nieko, kas kalba mano kalba, aš prisipažįstu Jūsų Didenybei, kad palaipsniui jaučiu gęstančią savo sielos energiją. Remdamasis savo patirtimi, jaučiu, kad negalėdamas bendrauti su draugais, kurie domisi ta pačia sritimi, žmogus po truputį

49 1780 m. birželio 12 d. J.-E. Gilibert'o laiškas Stanislovui Augustui, BCzart., Nr. 718 (Nr. 48), p. 899.

krenta žemiau savo galimybių.⁵⁰ J.-E. Gilibert'as tikėjosi persikelti į Varšuvą ir dirbti šalia karaliaus⁵¹ arba būti visiškai atleistas iš užimamų pareigų⁵². Tačiau būdamas priklausomas nuo monarcho ir saistomas sutarties sąlygų mokslininkas žadėjo pasielgti taip, kaip įsakys karalius: „Jeigu Jūsų Didenybė [...] reikalautų, kad grįžčiau prie savo pareigų Gardine, aš ten grįšiu, nors esu įtikinęs, kad šiuo atveju aš ten rasiu greitą ir neišvengiamą mirtį.“⁵³ Karaliaus jis prašė leisti sugrąžinti šeimą į tėvynę, „kol jis yra gyvas“⁵⁴.

Fiodoro Ignatovičiaus tyrimai rodo, kad Gardine J.-E. Gilibert'as nebuvo visiškai atsiskyres nuo vietos visuomenės elito. Jo socialinius ryšius iliustruoja masonų ložės veikla. 1781 m. J.-E. Gilibert'as įkūrė ir vadovavo pirmajai masonų ložei Gardine. Priminsime, kad Lenkijoje pirmoji masonų ložė „Trys balti ereliai“ (*Trzy Bialy Orla*) buvo sukurta 1739 m. Varšuvoje, o Vilniuje ložė „Gerais ganytojas“ (*Le bon pasteur*) veikė nuo 1779 m. XVIII a. buvo gana įprasta, jog užsieniečiai, dirbdami kokiam nors mieste, įkurdavo ložę, kad galėtų susirinkti. Gardine naujai sukurta masonų ložė buvo nepriklausoma ir turėjo prancūzišką pavadinimą *L'heureuse délivrance*, tai galima išversti kaip „Laimingasis išlaisvinimas“, o atsizvelgiant į laikotarpį ir kontekstą ložės pavadinimą labiau tiktų versti kaip „Sėkmingasis gimdymas“. Tai gana poetiška, žinant, kad dalis narių buvo gydytojai. Priminsime, kad J.-E. Gilibert'as buvo kilęs iš Liono, kur masonystė buvo gana paplitusi. Lione jis vykdė masonų pareigas dviejose ložėse: *La parfaite harmonie* ir *Les deux loges réunies*. Tikėtina, kad dėl turimos patirties jis buvo išrinktas vadovauti Gardino ložei. Šios ložės darbas vyko prancūzų kalba ir, kiek žinome, ji veikė bent iki 1809 m.⁵⁵ Bbelieka tik stebėtis, kodėl ložę Gardine jis įkūrė tik penktais metais po atvykimo į šį miestą. Galbūt tam stokojo laiko ir ložė buvo įkurta ne jo paties iniciatyva.

50 „Absolument isolé, n'ayant personne qui entende ma langue, j'avoue à Votre Majesté que j'ai senti graduellement s'éteindre l'énergie de mon âme, j'ai senti par ma propre expérience qu'un homme tombe insensiblement au-dessous de lui-même, lorsqu'il ne peut communiquer avec des amis qui cultivent les mêmes sciences“, 1780 m. birželio 9 d. J.-E. Gilibert'o laiškas Stanislovui Augustui, *Ibid.*, p. 897.

51 „Je sens au contraire que si j'avois le bonheur de faire sous les yeux de Votre Majesté, précisément ce que j'ai fait à Grodno; mon âme bien loin de s'énerver par le travail reprendrait chaque jour une nouvelle énergie [...]“, *Ibid.*

52 „Cette triste perspective paroîtra, sire, à votre Majesté un motif suffisant pour déterminer sa clémence ou à me permettre une retraite absolue ou si elle me juge de quelque utilité pour seconder ses vues bienfaisantes à m'employer sous ses yeux à ce qu'il lui plaira de déterminer“, *Ibid.*, p. 895.

53 „[...] en supposant même qu'elle exigea absolument de moi que je reprisse mes occupations à Grodno, je m'y rendrai sur l'heure, quoique je sois convaincu que j'y trouverai une mort prompte et certaine [...]“, *Ibid.*, p. 898.

54 *Ibid.*

55 Piotr Daszkiewicz, *Polityka i przyroda: rzecz o Jean Emmanuèle Gilibercie*, Warszawa: Neriton, 1995, p. 4, 58; Федор Иванович Игнатович, Ж. Э. Жилибер – организатор и руководитель первой гродненской масонской ложи, in: *12-я Международная научно-практическая конференция по истории медицины и фармации. Сборник материалов*, Гродно: ГрГМУ, 2012, p. 93–96.

Bandymas nuuodyti ir grįžimas į Prancūziją

Uždarius Gardino medicinos mokyklą ir J.-E. Gilibert'ui įsikūrus Vilniuje, jo nelaimės nesibaigė. Reikšmingas įvykis buvo tas, kad 1782 m. gegužės 21 d. gydytoją bandyta nuuodyti⁵⁶. Tai padarė kitas prancūzas, vardu Berlucas⁵⁷. Vieno J.-E. Gilibert'o studentų dėka žmogžudystės bandymas buvo perprastas. Vis dar šokiruotas gydytojas karaliui rašė: „Aš dar negaliu suvokti, kaip buvo galima sugalvoti tokį pragarišką planą atimti iš žmogaus, kuris rūpinasi viešąja gerove ir laime savo aplinkoje, jo gyvenimo metus, kuriuos Apvaizda dar nori jam suteikti?“⁵⁸ Dėl šio įvykio J.-E. Gilibert'ą labai atjautė jo aplinkos žmonės, ypač Vilniaus universiteto kolegos⁵⁹. Berluco poelgis mokslininką labai apstulbino dar ir dėl to, kad iki šio įvykio jis aštuonis mėnesius buvo suteikęs bendrataučiai prieglaudą ir jį maitino⁶⁰.

Nepaisydamas patirto šoko, J.-E. Gilibert'as nesiekė sunkios bausmės Berlucui ir norėjo apsaugoti pastarojo šeimą nuo viešos bausmės užtraukiamos negarbės. Dėl to jis prašė karaliaus išlaisvinti nusikaltėlį ir išvaryti jį iš šalies, kad niekada nebebūtų prisiminta apie jo nusikaltimą⁶¹. Laiške, rašytame 1782 m. gegužės 27 d., Stanislovas Augustas priminė J.-E. Gilibert'ui savo kaip valdovo pareigas: „Labai gražu užtarti žmogų, kuris norėjo atimti jūsų gyvybę [...], bet aš neturiu teisės kištis į įprastinę teisingumo eigą, nes kitaip visada turėčiau nuogaštauti dėl kitų nekaltų žmonių gyvybių, nors ir ne tokių apdovanotų, kaip Jūs.“⁶²

Birželio 3 d. Vilniuje rašytame laiške Stanislovui Augustui J.-E. Gilibert'as prašė, kad Berlucas būtų persekiojamas ne jo vardu, nes žino, kaip tai yra „bjauru tam, kuris niekada nedalyvavo teismo baudžiamajame procese“⁶³. Norėdamas

56 1782 m. gegužės 21 d. J.-E. Gilibert'o laiškas Stanislovui Augustui, AGAD, ZP, Nr. 180 (Mf. Nr. 34689), l. 393.

57 Istorikas Jeanas Fabre leidžia galvoti, kad Berlucas taip padarė, nes įsimylėjo J.-E. Gilibert'o žmoną, žr. Jean Fabre, *Stanislas Auguste et l'Europe des lumières*, deuxième édition, Paris: éditions Ophrys, 1984, p. 486.

58 „Je suis encore à concevoir comment on a pu enfanter le projet infernal d'enlever à un homme qui s'occupe du bien public et du bonheur de ceux qui l'entourent quelques années de vie, que la Providence peut encore lui accorder“, 1782 m. gegužės 21 d. J.-E. Gilibert'o laiškas Stanislovui Augustui, AGAD, ZP, Nr. 180 (Mf. Nr. 34689), l. 393v.

59 „Au moins si cet incident a été sensible à mon cœur, j'ai trouvé un grand soulagement dans le vif intérêt que tout le monde a témoigné à mon égard“, *Ibid.*

60 *Ibid.*

61 *Ibid.*, l. 394.

62 „Il est bien beau à vous d'intercéder pour l'homme, qui a voulu vous ôter la vie [...], mais [...] je n'ai pas le droit d'intervenir dans le cours légal et ordinaire de la justice, je serai toujours retenu par la crainte d'exposer aux mêmes dangers, quoique moins généreux que vous“, 1782 m. gegužės 27 d. Stanislovo Augusto laiškas J.-E. Gilibert'ui, *Ibid.*, l. 412–412v.

63 „[...] car j'ai déjà éprouvé combien il est odieux pour un homme de lettres, qui n'a jamais eu de procès, de commencer par une procédure criminelle“, 1782 m. birželio 3 d. J.-E. Gilibert'o laiškas Stanislovui Augustui, *Ibid.*, l. 414.

pagerbti studentą, atlikusį repetitoriaus funkcijas botanikos pamokose⁶⁴ ir išgelbėjusį J.-E. Gilibert'ą gyvybę, valdovas įsakė pagaminti medalį, tam įvykiui atminti⁶⁵.

Tačiau J.-E. Gilibert'o problemos tuo nepasibaigė, o jo šeimyninė padėtis liko įtempta. 1783 m. kovą mokslininkas netikėtai dingo, nei jo šeima, nei bičiuliai nežinojo, kur jis yra. Kovo 17 d. J.-E. Gilibert'o žmona Sophie⁶⁶ karaliui parašė nerimo kupiną laišką, kuriame skundėsi sunkia savo šeimos padėtimi: „Tikėjimas, motinos pareigos verčia mane gyventi. Bet gaila! Koks mano gyvenimas sunkus. Mano skausmas pasiekė viršūnę! Aš neturiu jokių naujienų iš savo vyro.“⁶⁷ Žmona žinojo tik tiek, kad J.-E. Gilibert'as gavo laišką iš Vilniaus, kuriame buvo reikalaujama, jog jis kuo greičiau vyktų į Prancūziją. Jos nuomone, ši laišką parašė Berlucas, „tas nelaimingas pavyduolis, kuris pavydi mūsų laimės“⁶⁸. Ji manė, kad Berlucas, norėdamas „išsigelbėti iš niekšybės“, sukėlė J.-E. Gilibert'ui įtarimus prieš nekaltus žmones, galbūt net ir prieš ją pačią, taip „įkaitindamas jo galvą“, kad J.-E. Gilibert'as iš nevilties pabėgo, palikdamas savo Gerardius, žmoną ir vaikus⁶⁹.

Sophie Gilibert vėliau rašė karaliui: „Pone, tegul Jūsų Šviesybė malonėtų prisiminti rūpinimąsi, kurį suteikė mano vyrui. Aš jo prašau vardan to paties rūpinamojo, kuris bus gerbiamas visais laikais, visais būdais siekti atrasti tiesą, ir užtikrinti, kad mano vyras sugrįžtų, jam atleisti, parodyti jam, kad jis suklydo. Jūsų Didenybe, jeigu parodysite savo malonę, suteiksite gyvenimą ir laimę visai šeimai.“⁷⁰ Sophie negalėjo patikėti, kad jos sutuoktinis išvyko visam laikui. Ji rašė: „Jis taip džiaugėsi grįždamas į Vilnių, iškeldamas į padangę Jūsų Šviesybės malones, jausdamasis toks laimingas, turėdamas tokį gerą valdovą kaip Jūs ir paskirdamas visas jam likusias dienas Jums tarnauti, pažadėjęs niekada Jūsų nepalikti. Kai aš pati žinojau, kad mano vyras buvo išėjęs iš darbo, man nieko daugiau nereikėjo, širdis buvo kupina gyvo dėkingumo už tiek daug malonės, o ši šalis man yra brangesnė negu mano tėvynė.“⁷¹ Galiausiai J.-E. Gilibert'o žmona prašė galimybės

64 1782 m. birželio 7 d. J.-E. Gilibert'o laiškas Stanislovui Augustui, *Ibid.*

65 1782 m. birželio 7 d. Stanislovo Augusto laiškas J.-E. Gilibert'ui, *Ibid.*, l. 416.

66 J.-E. Gilibert'os žmonos vardas minimas daktaro laiško, rašyto Varšuvoje 1776 m. spalio 6 d. bičiuliui Louis Vitet, kopijoje, VUB RS, f. 26-2765, l. 1.

67 „La religion, les devoirs de mère m'obligent à vivre; mais hélas! que la vie est pénible pour moi, ma douleur est au comble! je n'ai aucune nouvelle de mon mari“, 1783 m. kovo 17 d. S. Gilibert laiškas Stanislovui Augustui, AGAD, ZP, Nr. 221 (Mf. Nr. 34720), l. 32v.

68 „Berluc, ce malheureux jaloux de notre bonheur [...]“, *Ibid.*, l. 32.

69 *Ibid.*, l. 32v.

70 „Sire que Votre Majesté daigne se rappeler l'attachement qu'elle a eu la bonté d'avoir pour mon mari, je la prie au nom de ce même attachement qui nous honorera à jamais de faire faire les plus exactes recherches pour découvrir la vérité, et faire revenir mon mari; de lui pardonner, de le désabuser; votre Majesté si elle a cette bonté rendra la vie et le bonheur à toute une famille“, *Ibid.*

71 „Il étoit si content de retourner à Vilna, élevant jusqu'aux nues les bontés de votre majesté, se trouvant trop heureux de vivre sous un si bon maître, et d'employer le reste de ses jours à son service, qu'il avoit promis de ne jamais quitter. Moi-même depuis qu'il avoit fini ses affaires il ne me restoit rien à désirer, le cœur plein de la plus vive reconnaissance pour tant de bienfaits ce pays m'étoit plus cher que ma patrie“, *Ibid.*, l. 33.

jai ir vaikams toliau likti gyventi bute ir kad ji ir jos vaikai nebebūtų labai griežtai kontroliuojami⁷².

J.-E. Gilibert'ui išvykus atgal į Prancūziją, jo susirašinėjimas su Stanislovu Augustu tęsėsi. Laiške, parašytame Lione 1789 m. liepos 4 d., jis mėgino pasiaiškinti dėl netikėto išvykimo: „Kai aš palikau Jūsų karalystę, aš formaliai nusikaltau Edukacinei komisijai, tačiau nenusikaltau [jai] savo nuopelnais.“⁷³ Situaciją daktaras aiškino tuo, kad jei Edukacinė komisija turėjo teisę atleisti profesorius iš pareigų, tai ir Komisijos pasamdyti profesoriai turėjo turėti teisę palikti savo katedrą bet kurią dieną⁷⁴. Nepaisant nepalankiai prancūzų mokslininkui susiklosčiusios situacijos ir vienašališko sutarties nutraukimo, atsakomajame laiške Stanislovas Augustas išreiškė savo draugiškumą ir palankumą J.-E. Gilibert'ui⁷⁵.

Išvados

Apibendrinant tenka konstatuoti, kad daktarui J.-E. Gilibert'ui, susikaupusiam ir darbščiam mokslininkui, nebuvo lengva įveikti problemas, susijusias su jam patikėtų įstaigų administravimu. Vertinant J.-E. Gilibert'o laiškuose pateiktą informaciją apie medicinos mokyklos ir ligoninės aprūpinimą, akivaizdu, kad šių įstaigų veiklai trūko finansavimo. Akivaizdu ir tai, kad nepalankios vietinės aplinkybės trukdė įgyvendinti Stanislovo Augusto ir grafo A. Tyzenhauzo planus bei jų reformas. Tikriausiai nebuvo lengva ir tiems, kurie turėjo eiti vadovaujamas pareigas būdami pavaldūs grafui. Atrodo, kad trūko tinkamų „tarpininkų“, kurie būtų palengvinę problemas tarp J.-E. Gilibert'o, vietos administracijos ir kitų užsieniečių. Panašu, kad galiausiai šią funkciją teko vykdyti pačiam karaliui. Tačiau karalius buvo toli ir negalėjo tokio tarpininkavimo tinkamai įgyvendinti.

Vis dėlto, nepaisydamas sunkių gyvenimo ir darbo sąlygų, J.-E. Gilibert'as niekada neišdavė savo idealo dėstyti moderniąją mediciną naujajai būsimų vietos

72 „Sire, je prie très humblement votre Majesté de vouloir bien donner des ordres pour suspendre toute décision jusqu'à ce qu'on ait des nouvelles de mon mari, qu'on me laisse dans l'appartement ou je suis, qu'on ne nous traite pas avec tant de rigueur“, *Ibid.*, l. 33–33v.

73 „Lorsque j'ai abandonné votre royaume, je commis une faute dans la forme vis-à-vis la commission d'éducation, mais non pour le fond“, *Ibid.*, l. 34.

74 J.-E. Gilibert'as vartoja žodį *ferie*, kuriuo savaitės dienos būdavo įvardijamos pagal bažnytinį kalendorių, *Dictionnaire de l'Académie française*, nouvelle édition, t. 1, Nismes: chez Pierre Beaume, 1778, p. 501.

75 „Par la manière dont je vous répons et dont je m'occupe de vos affaires, vous voyez le cas distingué; que je continue à faire de vous, et l'intérêt que je prends à vous, malgré les irrégularités dont vous convenez vous-même. La plus grande et celle que je ne vous pardonnerai pas, seroit, si vous vous permettiez le moindre soupçon sur la vertu d'un homme, qui n'a jamais cessé d'être votre ami et votre défenseur. En voilà assez sur cet objet. Je me fais un plaisir de vous dire, que je souhaite de vous voir toujours conserver pour moi les sentimens, que vous me témoignez [...]“, 1789 m. gegužės 15 d. Stanislovo Augusto laiškas J.-E. Gilibert'ui, Varšuva, AGAD, ZP, Nr. 221 (Mf. Nr. 34720), l. 36–36v.

gydytojų kartai, kaip ir kiti Abiejų Tautų Respublikoje įsikūrę užsieniečiai, nepaisydami įvairių sunkumų, tikėjo šalies ateitimi ir jos galimybėmis reformuotis. Galima manyti, kad Stanislovas Augustas pasinaudojo savo charizma pakviesdamas užsienio specialistus, kurių Respublikai labiausiai trūko, o jų tikėjimas visų pirma rėmėsi pasitikėjimu šalies valdovu. Toks ir buvo J.-E. Gilibert'o atvejis. Gyvenimo Lietuvoje sąlygos, darbo sutarties pažeidinėjimai, nesutarimai su vietos administracija nepaveikė vėlesnių J.-E. Giliberto pasisakymų apie Abiejų Tautų Respubliką. Sugrįžęs į Lioną, mokslininkas demonstravo lojalumą ir draugystę Stanislovui Augustui, palaikydamas jo vykdomas reformas. Šiandien Baltarusijoje J.-E. Gilibert'as laikomas ne tik pirmosios medicinos mokyklos Gardine, o kartu ir visoje šalyje įkūrėju. Gardino centre esančio parko pavadinimas J.-E. Gilibert'o vardu rodo prancūzų mokslininko darbo pripažinimą ir jo vietą gardiniečių istorinėje atmintyje.

Publikuoti šaltiniai ir literatūra

- Astruc Jean, *Doutes sur l'inoculation de la petite vérole, proposés à la Faculté de médecine de Paris*, [Paris], 1756.
- Astruc Jean, *Dissertation sur la peste de Provence* (texte latin de J.-J. Schkuchzer), Zurich: Bodmer, 1721.
- Astruc Jean, *Dissertation sur l'immatérialité et l'immortalité de l'âme*, Paris: Vve Cavelier & Fils, 1755.
- Vitet Louis, *Pharmacopée de Lyon, ou exposition méthodique des médicaments simples et composés*, Lyon: frères Perisse, 1778.
- Vitet Louis, *Traité de la sangsue médicinale*, Paris: chez H. Nicole, 1809.
- Dictionnaire de l'Académie française*, nouvelle édition, tome premier, Nismes: chez Pierre Beaume, 1778.
- Dictionnaire des sciences médicales, biographie médicale*, t. 7, Paris: chez C. L. F. Pancoucke, 1825.
- Supplément pour les journaux politiques, ou gazette des gazettes, des mois d'octobre, novembre et décembre*, 1777, Bouillon.
- Daszkiewicz Piotr, *Polityka i przyroda: rzecz o Jean Emmanuelu Gilibercie*, Warszawa: Neriton, 1995.
- Dulieu Louis, *Jean Astruc*, in: *Revue d'histoire des sciences*, t. 26, Nr. 2, 1973.
- Fabre Jean, *Stanislas Auguste et l'Europe des lumières*, deuxième édition, Paris: éditions Ophrys, 1984.
- Mrozowska Kamilla, *Szkola Rycerska Stanisława Augusta Poniatowskiego (1765–1794)*, Wrocław–Warszawa–Kraków: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 1961.
- Parent Arnaud, From the Montpellier faculty of medicine to the Grodno Royal School of Medicine: how Dr. Jean-Emmanuel Gilibert applied medical vitalism to heal his lithuanian patients, in: *XVIII amžiaus studijos*, t. 3: *Lietuvos Didžioji Kunigaikštystė. Iššūkiai. Laimėjimai. Netektys*, Vilnius: Lietuvos istorijos instituto leidykla, 2016, p. 210–237.
- Parent Arnaud, Gydytojo botaniko Žano-Emanuelio Žilibero pastebėjimai apie XVIII a. pabaigos lietuvių valstietijos gyvenimą, in: *Liaudies kultūra*, Nr. 3, 2014, p. 44–52.
- Parent Arnaud, *Prancūzų gydytojų medicinos mokslo paveldas Lietuvoje XVIII a. paskutiniam ketvirtymui (Jeanas-Emmanuelis Gilibert'as, Nicolas Regnier, Jacquesas Briotet)*, in: *XVIII amžiaus studijos*, t. 2: *Lietuvos Didžioji Kunigaikštystė. Valstybė. Kultūra. Edukacija*, Vilnius: Lietuvos istorijos instituto leidykla, 2015, p. 122–146.
- Parent Arnaud, Prancūzų karybos įtaka Liunevilio ir Varšuvos kadetų mokyklose Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės bajorams, in: *Karo archyvas*, 2014, t. 29, p. 8–32.
- Rakutis Valdas, Lietuvos karo mokyklos XVIII a. valstybės ir kariuomenės reformų kontekste, in: *XVIII amžiaus studijos*, t. 2: *Lietuvos Didžioji Kunigaikštystė. Valstybė. Kultūra. Edukacija*, Vilnius: Lietuvos istorijos instituto leidykla, 2015, p. 31–54.

- Ramonaitė Monika, Vakarų Europos medicinos paslaugų teikimo modelis ir jo pritaikymas Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje XVI–XVIII amžiuje, in: *Lietuvos istorijos studijos*, 2016, Nr. 36, p. 9–31.
- Skridaila Audrius, Žilinskaitė Silva, Shiyana Natalia, Vilniaus universiteto Botanikos sodas ir mokslas jame 1781–2006 metais = Vilnius University Botanical Garden and its scientific activity in 1781–2006, in: *Mokslas Gamtos mokslų fakultete*, Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, 2006, p. 118–128.
- Sławiński Witold, Dr. Jan Emmanuel Gilibert, profesor i założyciel Ogródu Botanicznego w Wilnie: przyczynek bio-bibliograficzny do historii Uniwersytetu Wileńskiego, in: *Ateneum Wileńskie*, 1925, t. 3, s. 9, p. 8–45.
- Visuotinė lietuvių enciklopedija*, t. VI, Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos centras, 2014.
- Игнатович Федор Иванович, Ж. Э. Жилибер – организатор и руководитель первой гродненской масонской ложи, in: *12-я Международная научно-практическая конференция по истории медицины и фармации. Сборник материалов*, Гродно: ГрГМУ, 2012.
- Игнатович Федор Иванович, Ж. Э. Жилибер и гродненская медицинская академия (к 270-летию со дня рождения), in: *Журнал Гродненского государственного медицинского университета*, 2011, № 2 (34), p. 85–90.
- Игнатович Федор Иванович, Тизенгауз и Ж. Э. Жилибер: от сотрудничества к конфронтации, in: *Проблемы национального сознания польского населения на Беларуси: матер. III междунауч. конф.*, Гродно: ГрГМУ, 2005, p. 231–235.

ARNAUD PARENT – humanitarinių mokslų daktaras, Mykolo Romerio universiteto lektorius. Tyrinėja prancūzų švietėjų vaidmenį Abiejų Tautų Respublikos atgimimo laikotarpiu XVIII a. antrojoje pusėje.

Elektroninis paštas arnaudparent@hotmail.com

ORCID: 0000-0001-5810-5727

ADAPTATION OF A FOREIGN SCIENTIST IN THE GRAND DUCHY OF LITHUANIA: CASE OF DR JEAN-EMMANUEL GILIBERT

ARNAUD PARENT

Mykolas Romeris University

On the basis of correspondence between Jean-Emmanuel Gilibert and the King of Poland and Grand Duke of Lithuania Stanislaw August, the article reveals issues of adaptation of a foreign scientist in the late eighteenth-century Grand Duchy of Lithuania. The attention is focused on the life of J.-E. Gilibert, his financial situation, his life and work conditions with the emphasis on health problems and psychological situation of the scientist, as well as the circumstances of his return to France.

The research revealed, that one of the most important problems that faced J.-E. Gilibert upon his arrival to the Grand Duchy of Lithuania was the insufficient financing of his life and work. There were problems with his salary as the payments were late by half-year or more. Because of the non-payment of his designated salary, the scientist was forced to borrow with high interest in France and send money to Lithuania. Analysis of the correspondence shows that even upon the ninth year of his arrival to Lithuania, J.-E. Gilibert was still demanding to be paid for the time he was the director of the school in Grodno.

J.-E. Gilibert was not satisfied with his living conditions in Grodno. In his contract with Antoni Tyzenhaus it was stated, that J.-E. Gilibert and his family will be provided with the living quarters suited for his status as doctor. However, the scientist was especially unhappy and even shocked that musicians of the town theatre and dancers lived much more comfortably than he did.

The environment in Grodno also affected psychological condition of the scientist. J.-E. Gilibert enjoyed sharing his observations and to learn from experience of other researchers. However, he seriously lacked such social ties in Grodno. J.-E. Gilibert suffered from the feeling of isolation because he did not speak Polish and was unable to freely communicate with Grodno inhabitants, except for other foreigners.

Keywords: Jean-Emmanuel Gilibert, Royal Medical School in Grodno, everyday life story.